

“ELU ENSV- aegsel Vormsil 2” PROJEKTI ARUANNE

1. Projekti lähteülesanne ja eesmärk

Teemasse sissejuhatus, milles tutvustatakse üldiselt antud teemat ja ideed ning rollide jaotust grupis/gruppides.

Võõrale lugejale peab selgeks saama, miks on see projekti teema vajalik ja kuidas ühiskond sellest kasu saab. Kirjeldage, milline on projekti lähteülesanne ning mida projektiga soovitakse lahendada. Sõnastage selgelt projekti üldeesmärk ja/või alaeesmärgid (ehk mis pärast projekti elluviimist muutub) ning oodatud tulemused, mida projektiga soovitakse saavutada.

Käesolev projekt jätkas Vormsi kui väikesaare kogukonna kaudu Eesti erinevate identiteetide uuringut, mida ELU raames 2021 kevadel valminud fotonäituse projekt "Vormsi elu fotodel 1945-1990" alustas. 2021 sügise jätkuprojekti lähteülesanne oli fotonäituse taustateabe kataloogi käsikirja koostamine eesti ja rootsi keeles ning projekti raames valminud kommentaaride ja materjalide koondamine eesmärgiga panna alus edasistele ENSVaegse väikesaare kogukonna argielu uurivatele üliõpilas- ja teadustöödele.

Projekti meeskonnaliikmete seas oli tervisejuhtimise, kehakultuuri, eesti filoloogia, sotsioloogia, sotsiaalpedagoogika, Aasia uuringute ja ajaloo eriala tudengeid. Töötasime valdavalt ühtse meeskonnana ning osaliselt temaatiliste alarühmadena: kultuuri, spordi, tervise ja piirivalve ajaloo alarühmad viisid Vormsi elanikega läbi ja salvestasid temaatilisi intervjuusid; ajaloo alarühm keskendus taustateabe teemaplokkide kirjutamisele ning Vormsi 20. sajandi teise poole historiograafia koostamisele.

Projekti tulemusena on koostatud taustainfo vihiku käsikirja alustekstid (kokku 25-30 lk) näituse "Vormsi elu 1945-1990 fotodel" jaoks (lühiversioonina ka rootsi keeles). Nõukogude argielu võimaluste ja piirangute konteksti avamisega avardub Eesti erinevate identiteetide mõistmine ning kultuurilise mitmekesisuse aktsepteerimine. Viimane aitab ühtlasi kaasa dialoogilise kultuurimälu tekkimisele erinevates kogukondades. Lisaks on projekti raames kogutud materjale järgnevateks 2-3 magistri- ja bakalaureusetöök.

2. Probleemi olulisus ja meetodite valik

Teema täpsem kirjeldus, sh probleemi olulisus ja meetodite valik, mille abil seda probleemi soovitakse lahendada. Eelneva olukorra kirjeldus ning põhjendus, miks seda projekti vaja on.

Kirjeldage hetkeolukorda Eestis või mujal ja probleemi, mida projektiga soovitakse lahendada ning tegevusi, mida selle lahendamiseks ellu viiakse. Viidake asjakohastele uuringutele, statistikale ja arengukavadele. Kirjeldage valitud meetodite ja/või tegevuste sobivust projekti eesmärkide saavutamiseks. Selgitage, miks valisite just need meetodid ja/või tegevused ning kuidas need aitavad parimal viisil projekti eesmärke saavutada (lisage asjakohased viited tõendus põhiste meetodite kirjeldamiseks).

ELU projekti tulemusena juunis 2021 avatud fotonäitus tekitas palju huvi nii kohalikus eestikeelses kui ka Rootsi vormsilaste järeltulijate kogukonnas. Samas selgus, et ENSV ajastu vajab olulisemalt põhjalikumaid taustaselgitusi ja kommentaare kui fotoallkirjade formaat seda võimaldas. Nimelt on Vormsi Eesti kontekstis ainukordne piirkond, kus II maailmasõjaga kaasnes kohaliku rootslaste kogukonna praktiliselt täielik lahkumine ning asendumine uue mitmerahvuselise kogukonnaga, kelle kaaskondlasteks olid saarel alaliselt paigutuvad nõukogude piirivalve väeosa sõdurid. Täna on Vormsil ühel või teisel moel esindatud nii rannarootslaste kui ka nõukogude perioodi ajal ning järel saarele asunud elanike kogukond, sh mõned endised piirivalvurid ja nende järeltulijaid.

Fotonäitus jääb Vormsi Talumuuseumi üles ka 2022 suveks, lisaks on fotovalik elektroonselt kättesaadav padlet-keskkonnas ning fotodel jäädvustatu nõuab sageli kontekstide selgitust.

Vormsi elu 20. sajandi teisel poolel käsitlev materjal on tervikuks koondamata, mõne teema osas on veel vaid suulise pärimuse ja see on süstematiseerimata ja komplekselt mõtestamata. Käesolev projekt oli samm selle tühimiku täitmise suunas ning võiks olla aluseks edasisele hõlmavamale teaduspõhisele käsitlusele Vormsi saare ENSV-perioodist.

Projekt tugines uudsele uurimisperspektiivile Eesti lähiajaloo uurimisel - sama kogukonna NSVL-aegse visuaalse ja suulise pärimuse kogumisele, talletamisele ning kooskõsitlemisele. Projekt põhines algselt inimestelt kogutud fotodel kui allikatel, hõlmates allikakriitika. Nii visuaalse kui suulise ajaloo kontekstualiseerimisel oli oluline avada võimu, kultuuri ja argielu põimused ning vastasmõjud nõukogude ühiskonnas erinevatel ajaperioodidel. Suulise ajaloo käsitlemisel toetus projekti meeskond Lynn Abrams'i 2013 käsitlusele "Oral History Theory", milles on ühendatud nii metodoloogiline ülevaade kui praktilised juhendid suulise ajaloo uurijatele. Nõukogude perioodi mäletamise ja ajaloolise tõe vahetõrgete ning kollektiivse mälu eripärade paremaks mõistmiseks tutvusime mh Aili Aarelaid-Tart 2012 artikliga "Nõukogude aeg nähtuna erinevate mälu kogukondade silmade läbi" (Acta Historica Tallinnensia (2012) 18, 142-158. doi: 10.3176/hist.2012.1.06).

Käesolev projekt sidus 2021 kevadise fotonäituse ning 2021 sügisese suulise pärimuse kogumise üheks tervikuks.

Kommunikatsiooniteaduste perspektiivi hõlmatakse projekti järeletapis, kui kokkukirjutatud teaduspõhised tekstid muudetakse laiale auditooriumile arusaadavaks.

3. Tegevused ja sidusgrupid

Kirjeldatakse, kellele on projekti tegevused suunatud.

Kirjeldage projekti tegevustega mõjutatavaid otseseid ja kaudseid sidusgrupe ja nende suurust. Vastavalt projekti kontekstile on oluline välja tuua ka muud olulised näitajad (nt kirjeldus elualade, vanuse, soo jne näitel).

Projekti raames koostatud taustainfo käsikiri vormistatakse hiljem laiale auditooriumile mõistetavaks 25-30 lk infovihikuks, mis hakkab saatma näitust "Vormsi elu 1945-1990 fotodel", võimaldades nii erinevatel sihtrühmadel nagu noored Eesti inimesed, rannarootslaste järeltulijad, väliskülalised jt paremini aru saada näituse sisust ja elu-olust ENSV aegsel Vormsil.

Teiseks projekti sihtrühmaks on edasised Vormsi 20. sajandi teise poole uurijad, kelle tarbeks koondatakse projekti jooksul kogutud materjalid ja intervjuud vormsilastega. Lindistatud intervjuud täiendavad 2010 Eesti Rahva Muuseumi poolt tehtud intervjuude sarja vormsilastega, andes nii edasistele uurijatele mh võimaluse võrrelda kahel erineval kümnel samas kogukonnas jagatud mälestusi.

4. Projekti jätkusuutlikkus

Kirjeldatakse, kuidas on plaanitud tegevuste jätkusuutlikkus ja koostöö sidusgruppidega. Selgitage, kuidas plaanite tagada projekti tegevuste jätkusuutlikkust. Kirjeldage, millise struktuuri/ asutuse/ organisatsiooni/ inimese vastutada jäävad projekti raames välja töötatud süsteemide, meetodikate, kavade jne järjepidev rakendamine pärast projekti lõppu ning kelle omandisse jäävad projekti poolt saavutatud väljundid.

Vormsi Talumuuseumi poolt olid projekti kontaktisikud Marju Tamm ja Henry Timusk, kes olid koostööpartnerid ka Vormsi fotonäituse projektis ning nad on jätkuvalt huvitatud projekti edasiarendamisest. Samuti toimus koostöö kevadel 2021 Vormsi fotonäitust koostanud ja Vormsi-teemat uurinud ning oma uurimust jätkavate ajalooüliõpilastega Tallinna Ülikoolist. Lisaks koondas projekt materjale järgnevatiks 2-3 magistri- ja bakalaureusetöök.

Projekti raames kogutud intervjuud ja valminud kataloogi käsikiri jäävad projekti lõppedes Tallinna Ülikooli omandisse ning nende edasise rakendamisega tegeleb juhendaja Barbi Pilvre-Storgard.

5. Tulemuste kokkuvõte ja lisad

Tulemuste kirjapanek ja valminud tööde osad. Tulemused esitatakse soovitud kujul nt kirjalikud tööd, kogutud lisamaterjalid, artiklite kokkuvõtted, rühmatöö tulemused ja protsessid.

Suulise ajaloo kogumisel, edasistele uurijatele historiograafia koondamisel ning fotonäituse taustainfo kataloogi käsikirja koostamisel jagunesime temaatilistesse alarühmadesse: spordi, kultuuri, meditsiini, piirivalve ja ajaloo rühmad.

Ajaloo alarühm koondas edasistele uurijatele Vormsi ENSV aegse perioodi historiograafia ja Eesti Rahva Muuseumi poolt 2010 läbiviidud intervjuud vormsilastega. Samuti koostas ajaloo rühm fotonäituse kataloogi käsikirja üldise ajaloolise konteksti temaatilised peatükid (vt Portfoolio kausta Lisad).

Spordi alarühm viis läbi kokku 4 intervjuud kahe inimesega, kellest üks on pikaajaseks Vormsil elanud, aktiivne olnud ja omab head ülevaadet ka spordivaldkonnas toimunud, teine ei elanud Vormsil, käis seal 1971. aastal nn karatemalevaga ning on ka järgnevalt olnud seotud karatega Eestis. Esimene kontakt andis rikkaliku ülevaate 1980ndate Vormsi spordist, sh andis võimalikke uurimisteemasid ja potentsiaalseid informante. Teine kontakt rääkis peamiselt 1971. aastal Vormsil toimunud karatemalevast ja karatest Nõukogude Eestis üldisemalt.

Tervise (toidu) alarühm viis läbi kokku 4 intervjuud nelja inimesega, kellest kaks on elupõlised Vormsilased, nendest üks rääkis Vormsi igapäevaelu tootumistavade ja meenutades haiglasüsteemi, teine Vormsi tervishoiusüsteemi kuni ta oli tegev aastatel 1980-1990. Ülejäänud kaks intervjuueeritavat on mõlemad elanud ja kasvanud Vormsil, tänasel päeval alaliselt enam seal ei ela. Kellest üks andis ülevaate legendaarsest Vormsi elanikust Sonfia Zinkovast ning teine pajatas toidu kultuurist, mida tollel ajal enim söödi, mida kohapeal kasvatati ning valmistati.

Kultuuri ja hariduse alarühm viis läbi kokku kaks intervjuud kahe inimesega. Üks nendest oli Malle Hokkoneniga, kes kolis Vormsile 1975. aastal ja on siiani tegev nii saare kultuuri- kui ka hariduselus. Teine intervjuu oli Heily Piibuga, kes kolis saarele 80ndatel ja õpetab Vormsi Lasteaed-Põhikoolis ajalugu ja kodulugu. Mõlemad intervjuud viidi läbi 9. detsembril Hulloos, Vormsi Lasteaed-Põhikoolis. Heily Piip andis põhjaliku ülevaate kooli ajaloo, aga ka eredamate kultuurisündmustest ning Malle Hokkonen rääkis põhjalikult saare kultuurielust ning jagas lõbusaid mälestusi saarele tulemisest ja kultuuriürituste korraldamisest.

Piirivalve alarühm viis läbi kolm intervjuud 4 inimesega: Tanja Russakova, Ellen Antš, Jonne Berggren ja Toivo Hokkonen. Intervjuud jagunesid kahte kategooriasse: esimene puudutas peamiselt Vormsil elanikke ja teine kategooria puudutas saarel piirivalvurina teeninuid inimesi.

JUHENDAJAD

Barbi Pilvre-Storgard barbi.pilvre@tlu.ee

Kersti Markus markus@tlu.ee

Airi Uuna auuna@tlu.ee

Uku Lember ulember@tlu.ee

PROJEKTI MEESKOND

Helin Kliimann (eesti filoloogia) h_kliimann@hotmail.com

Uik Leete (sotsioloogia) uik.leete@hotmail.com

Cristin Lepp (kehakultuur) cristinlepp95@gmail.com

Nikita Podrjadtsikov (ajalugu) nikitafondermarch@gmail.com

Elina Puusaar (tervisejuht) ellu020@hotmail.com

Rita Reemann (tervisejuht) rita.reemann79@gmail.com

Elisabeth Rõigas (kehakultuur) elisabethrõigas@gmail.com

Tiina Soopa (sotsiaalpedagoogika) a72329@tlu.ee

Kristiina Tammistu (tervisejuht) kritam@tlu.ee

Jaak Ustal (Aasia uuringud) jaaku@hotmail.com

Emma Bachmann (ajalugu) emmab@tlu.ee

Allan Jürgens (ajalugu) allanj@tlu.ee

Marten Rõuk (ajalugu) marten.rouk@gmail.com (“ELU ENSV- aegsel Vormsil 1” projekti liige)

Hanna Maria Laaspere (ajalugu) hm.laaspere@gmail.com (“ELU ENSV- aegsel Vormsil 1” projekti liige)